

УДК 504.6(477.44)

Буряк А.О., студентка спеціальності 101 “Екологія”, ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія неперервної освіти”.

Науковий керівник: **Рябоконе О.В.** – кандидат географічних наук, доцент кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія неперервної освіти”.

МЕТОДИКА РОЗРОБКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖКИ “КРАЄЗНАВЧА” В МЕЖАХ МІСТА ТУЛЬЧИНА

Стаття виконана на основі науково-методичних принципів та підходів формування еколого-краєзнавчої стежки в межах міста Тульчина. Визначено, що основою формування екологічної стежки в межах міста Тульчина є природні та архітектурні території. В результаті досліджень встановлено, що найбільш привабливими та притаманними територіями майбутньої екологічної стежки є архітектурні ансамблі у поєднанні з природними комплексами. Для формування екологічної стежки в умовах міста Тульчина необхідно використовувати всі наявні краєзнавчі ресурси з метою формування туристичної привабливості міста.

Ключові слова: краєзнавча робота, туристична робота, заповідні об'єкти і території, архітектурні комплекси, екологічна стежка, туристична привабливість.

The article is based on scientific and methodological principles and approaches to the formation of ecological and local lore trails within the city of Tulchin. It is determined that the basis of the formation of the ecological trail within the city of Tulchyn are natural and architectural areas. As a result of research it is established that the most attractive and inherent areas of the future ecological trail are architectural ensembles in combination with natural complexes. To form an ecological trail in the city of Tulchin, it is necessary to use all available local history resources in order to form the tourist attraction of the city.

Key words: local lore work, tourist work, protected objects and territories, architectural complexes, ecological trail, tourist attraction.

Постановка проблеми. Еколого-краєзнавча діяльність - інтегративна форма навчально-виховного процесу, що сприяє вибору оптимального комплексу психолого-педагогічних умов і засобів всестороннього впливу на особистість студентів вищих педагогічних закладів, зокрема на керування процесом формування такої професійно важливої якості особистості майбутнього педагога, як його екологічна культура.

Одним із дієвих засобів еколого-краєзнавчої підготовки майбутніх учителів є організація роботи екологічної стежини, що сприяє формуванню екологічної культури студента педагогічного ВНЗ, пропагуванню та проведенню природоохоронних заходів, прищепленню дбайливого ставлення молоді до об'єктів живої природи. Тому доцільно розглянути особливості організації екологічної стежини, умови її ефективного функціонування, типологію та важливість правильного вибору маршруту задля реалізації багатоаспектних завдань.

Екологічна стежина - це завчасно визначений маршрут на певній природній місцевості, на якому розташовані унікальні і типові для даної місцевості об'єкти: різні групи рослинності (ліс, гай, луки, чагарники), водойми, водні джерела, пам'ятки природи, характерні форми рельєфу тощо. Маршрут екологічної стежини часто обирають таким чином, щоб на ній, окрім

об'єктів екологокраєзнавчого характеру, містились регіонально-українознавчі, музеєзнавчо-екскурсійні об'єкти, що має вагомим значення для краєзнавчої освіти молоді. Тож, діяльність екологічної стежини спрямована на навчально-виховну, дослідницьку, природоохоронну та краєзнавчу роботу.

Створення і функціонування в структурі початкової освіти особливої системи знань про культурно-історичні, екологічні особливості рідного краю вимагає від випускника вищого педагогічного навчального закладу готовності до їх реалізації у практичній діяльності. Тому особливої значущості набуває проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації краєзнавчої роботи.

Матеріали й методи досліджень. На основі картографічних матеріалів, архівних, краєзнавчих, фондівих й літературних джерел, каталогів, практичного (натурного обстеження), польових щоденників, методичних рекомендацій було розроблено екологічну стежку “Краєзнавча” в межах міста Тульчина Вінницької області.

Методи досліджень – аналітичні, описові, порівняльні, експедиційні, статистичні, польові, картографічні, ландшафтно-екологічні, екологічного моніторингу.

Предмет дослідження: еколого-краєзнавчі об'єкти і території в структурі проєктованої екологічної стежки “Краєзнавча” в межах міста Тульчина.

Результати досліджень. Екологічні стежини можна класифікувати за різними критеріями:

- 1) за довжиною маршруту або його тривалістю;
- 2) за розташуванням зупинок - лінійні, кільцеві та радіальні;
- 3) за складністю проходження і за складністю пропонованої інформації;
- 4) за способом пересування - для пішоходів (більшість), для водних туристів, лижників, велосипедистів, любителів верхової їзди тощо [3, 4].

Першим етапом при розробці екологічної стежки має стати обстеження приблизного маршруту з виявленням об'єктів природи та архітектури в межах міста, які можуть стати об'єктами туристичного інтересу. Так як екологічні стежки в основному створюються в особливо охоронюваних територіях, то необхідно провести оцінку навантаження на цю територію проєктованої стежки, яка враховує терміни туристичного сезону, категорії туристів, види туристсько-рекреаційної діяльності на маршруті, плановану кількість відвідувачів. Від цього значною мірою залежить протяжність, призначення та принцип побудови еколого-краєзнавчої стежки. Потім слід скласти попередню схему екологічної стежки. Розглянути проєкти необхідного обладнання (доріжок, драбинок і т.д.) для даного маршруту, вибрати стиль оформлення еколого-краєзнавчої стежки [2].

Основні вимоги, що пред'являються до вибору майбутнього маршруту - це привабливість, доступність і безпеку, інформативність. При розробці системи екологічних стежок залишаються незмінно важливими три головні критерії: привабливість, доступність та інформативність.

Привабливість стежок для відвідувачів складається з трьох компонентів: краси природи, її своєрідності та різноманітності. Кожна стежка повинна бути

не схожа на інші. Ця своєрідність досягається тим, що її спеціально прокладають поруч з особливо привабливими природними та архітектурними об'єктами (віковими деревами або деревами з химерно вигнутими стовбурами, цікавими оголеннями гірських порід на схилах долин, джерелами і озерами, старовинними будівлями, храмами і т.п.). Крім того, для кожної стежки може бути розроблений свій стиль, який буде використаний при створенні містків-переходів, стоянок, маркувального знаку стежки і т.п.

Доступність і безпека: бажано щоб до стежки можна було легко доїхати або дійти; необхідно продумати, як зробити стежку доступною для людей з будь-якими фізичними можливостями (відсутність крутих підйомів і спусків, непереборних перешкод).

Інформативність: відвідувачі повинні отримати максимально повну інформацію про природні і культурні об'єкти та явища. Бажано, щоб на маршруті зустрічалися як природні, так і змінені в результаті антропогенного впливу ландшафти.

Також при проектуванні екологічної стежки необхідно враховувати контрастність і ритмічність території міста. Контрастність найчастіше проявляється в зміні незайманих ділянок природи і територій, які були в різному ступені перетворені людиною. Ритмічність властива майже всім селитебним ландшафтам і характеризується зміною підвищень і знижень в рельєфі, природних ландшафтів та забудованих територій і т.д.

Обидві ці властивості - і контрастність, і ритмічність - існують в природі об'єктивно, проте сприйняття їх, а значить і екологотвірна цінність, можуть бути значно посилені вмілим вибором траси екологічної стежки. Також виділяється поруч з екологічними стежками захисна зона, яка виконує не тільки такі завдання як приховування неестетичних елементів пейзажу і збереження особливо вразливих елементів міських ландшафтів, а й покликана не допустити перетворення прилеглої до стежки території надмірною господарською діяльністю людини. Ширина її може бути різною. Так, якщо екологічна стежка проходить через зелені насадження міста, то під захисну зону відводять по кілька метрів по обидва боки від неї. Якщо навколо розріджені насадження та будівлі або відкритий простір, зону збільшують до десятків метрів [3].

Особливу увагу потрібно приділяти створенню оглядових майданчиків, з яких найкращим чином використовується панорамний показ місцевості.

Таким чином, основні принципи проектування екологічних стежок, такі: мінімальний збиток природним і культурно-історичним пам'яток, розташованим на території екологічної стежки; висока інформативність; аттрактивність навколишніх ландшафтів; доступність проходження екологічної стежки різними категоріями учасників.

З метою виявлення найбільш сприятливої зони для створення екологічної стежки, проведемо аналіз на території міста Тульчин. Для цього слід виділити основні критерії оцінки можливості створення екологічної стежки.

Для дослідження були обрані найбільш відомі і популярні зони рекреації на території міста Тульчин:

- Палац Потоцьких;
- Міський парк;
- Районний краєзнавчий музей;
- Архітектурна будівля музичного училища;
- Сквер по вулиці Соборній.

Оцінюючи привабливість і унікальність розглянутих територій, в першу чергу, слід виділити об'єкти туристсько-краєзнавчого інтересу.

Місто Тульчин в структурі Тульчинської міської ТГ надзвичайно багате унікальними, неповторними у своїй красі об'єктами культурної спадщини. Загальна кількість пам'яток 73, із них занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток Вінницької області становить 43 об'єкти, у тому числі 9 – національного значення [1, 2].

Таким чином, за результатами аналізу території міста Тульчин, найбільш сприятливою зоною для створення навчальної екологічної стежки “Краєзнавча” є територія туристично-рекреаційної зони архітектурного ансамблю “Палац Потоцьких”. Доступне розташування, різноманітність природного і архітектурного світу потенційно розвине мережу пішохідних стежок та дозволить створити на даній території навчальні та пізнавальні екологічні стежки, що доповнять існуючу мережу маршрутів або облагородять вже створені з метою підвищення їх еколого-просвітницької та пізнавальної спрямованості.

Висновок. Провівши аналіз можливості розробки навчальної екологічної стежки “Краєзнавча” на території міста Тульчина, для чого були виділені основні критерії для розробки екологічної стежки нами встановлено, що на території міста є перспективна база її формування. За результатами аналізу було виявлено, що за сукупністю факторів найбільшими можливостями для розробки навчальної екологічної стежки володіє туристично-рекреаційна зона архітектурного ансамблю “Палац Потоцьких”, завдяки зручному розташуванню, багатству природного та архітектурного світу і наявності певної матеріально-технічної бази, яка спрощує розробку навчальної екологічної стежки та дасть змогу сформувати її оптимальною та туристично привабливою.

Список використаних джерел

1. Ахевич Н.П. Тульчинський край – красо поміж сторіч: короткий путівник. 3-є видання, доповнене. Тульчин. 2006. 26 с.
2. Заповідні об'єкти Вінниччини. Вінниця: Велес, 2005. 104 с.
3. Еталони природи Вінниччини. О.В. Мудрак, Г.В. Мудрак, В.М. Поліщук та ін. Монографія. За заг. ред. О.В. Мудрака. Вінниця: ТОВ “Консоль”, 2015. 540 с.
4. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Стратегія збалансованого розвитку Вінницької області: екологічна складова: Навчально-методичний посібник. Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2013. 84 с.